

**ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІСТИКА ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА КОМПАРАТИВІСТИКИ
(КІНЕЦЬ ХХ – ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХІ ст.)**

УДК 37+929(477)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296634>

Галина Білавич, доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Неоніла Кривцун, аспірант кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

**ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІСТИКА ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА КОМПАРАТИВІСТИКИ
(КІНЕЦЬ ХХ – ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХІ ст.)**

У статті висвітлено методологічні засади вивчення педагогічних персоналій зарубіжжя в українській педагогічній науці, яка у добу незалежності розвивається за умов не тільки активного пошуку нових інноваційних моделей освіти, активізації процесу нагромадження історико-педагогічних знань, а й вивчення всього комплексу проблем, пов'язаних із педагогічною біографістикою як окремим напрямом вітчизняної педагогічної науки. Схарактеризовано теоретико-методологічні засади, що окреслюють поняттєво-категорійний апарат педагогічної компаративістики, зроблено висновок про потребу вивчення персоніфікованого напрямку української педагогічної компаративістики як складника педагогічної біографістики.

Ключові слова: педагогічна біографістика; педагогічна компаративістика; педагогічна персоналія; педагогічна історіографія; педагогічне джерелознавство; зарубіжна персоналія; історико-педагогічна наука; порівняльна педагогіка.

Лім. 13.

Halyna Bilavych, Doctor of Sciences (Pedagogy),
Professor of the Primary Education Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Neonila Kryvtsun, Postgraduate Student of the Pedagogy and
Educational Technologies Department named after Bohdan Stuparyk,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**PEDAGOGICAL BIOGRAPHISTICS AS A DIRECTION IN THE DEVELOPMENT
OF UKRAINIAN HISTORICAL-PEDAGOGICAL SCIENCE AND COMPARATIVE STUDIES
(LATE 20th – FIRST QUARTER OF THE 21st CENTURY)**

The article elucidates the methodological foundations for studying foreign pedagogical figures in Ukrainian pedagogical science, which, during the era of independence, has evolved not only through an active search for new innovative education models and the intensification of accumulating historical-pedagogical knowledge but also through the exploration of the myriad of issues related to pedagogical biographistics as a distinct field within domestic pedagogical science. It has been noted that scholars, while analyzing the prerequisites, formation, and development of pedagogical biographistics, paid little attention to issues associated with the representation of personalities of foreign cultural-educational figures in Ukrainian pedagogical science during the 1990s – the first quarter of the 21st century. The article characterizes the theoretical-methodological foundations outlining the conceptual-categorical framework of pedagogical comparative studies and draws the conclusion about the necessity of studying the personalized aspect in Ukrainian pedagogical comparative studies as an integral component of pedagogical biographistics, thereby singling out a significant body of studies on personalities of foreign cultural-educational figures into a separate stream within Ukrainian pedagogical comparative studies. The authors hypothesize that this research direction might establish itself as the “personalized direction of comparative pedagogy, the “biographical approach within pedagogical comparative studies”, and so forth. Its primary focus would be on foreign pedagogical figures as holistic scientific-pedagogical phenomena, encompassing components such as personal biography (life trajectory intertwined with a complex array of factors and conditions socio-political, familial, socio-cultural, etc. that shaped their personal, creative, and professional evolution); creative accomplishments; professional-pedagogical, organizational-educational, and socio-enlightening activities; as well as their role and contribution to the global development of pedagogical thought and education, among other aspects.

Keywords: pedagogical biographistics; pedagogical comparative studies; pedagogical figure; pedagogical historiography; pedagogical source study; foreign personality; historical-pedagogical science; comparative pedagogy.

Актуальність проблеми. Проблема відображення персоналій зарубіжних культурно-освітніх діячів в українській педагогічній науці у 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст. зумовлена низкою соціокультурних, освітніх, педа-

гогічних, наукових чинників. Сучасна епоха – це час біографічного буму, коли минуле осмислюється, оцінюється, порівнюється із сучасним крізь життєписи діячів, які, завдяки своїм життєвим та творчим успіхам, стали символами окремих історичних періо-

дів. Вони уособлюють переломні події розвитку народів і цивілізацій та поступ культури, освіти, науки, інших сфер суспільного життя.

Цивілізаційний вибір та послідовний курс України на інтеграцію у європейський освітній простір актуалізують потребу розв'язання висунутого в Педагогічній Конституції Європи (2013) завдання щодо формування сучасного суб'єкта європейського життя як людини, здатної існувати в мультикультурному суспільстві відповідно до принципів свободи, гуманізму, справедливості. Це вимагає модернізації національних освітніх систем, які мають відповідати сучасним суспільним викликам та спиратися на персоніфікований досвід минулого і сучасного. На це орієнтують і базові освітні законодавчі акти та концептуальні документи: Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року (2013), Закон України "Про освіту" (2017), Закон України "Про вищу освіту" (2014), Концепція нової української школи (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018) та ін. Визначаючи стратегії і перспективи розвитку національної освіти, вони акцентують на потребі модернізації та збагачення змісту, методів, форм організації виховання і навчання юної генерації на основі творчого використання ідей і досвіду педагогів, освітян, учених, моральних авторитетів минувшини та сьогодення.

Аналіз останніх досліджень. Педагогічна біографістика в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. є предметом вивчення представників різних галузей педагогічної науки, позаяк має міждисциплінарний, поліструктурний та багаторівневий характер. Науковці аналізують методологію дослідження педагогіки (І. Зязюн, М. Каган, В. Краєвський, Г. Кузьменко, В. Кремень, В. Лаппо, В. Луговий, О. Невмержицька, О. Новіков, В. Онищенко, І. Розман, А. Сбруєва, С. Сисоєва, Н. Скотна, Н. Ткачова та ін.), вагомим є доробок з історії педагогіки (О. Адаменко, Л. Березівська, М. Ваховський, А. Вихрущ, С. Гончаренко, Н. Дічек, Н. Ничкало, Т. Пантюк, О. Петренко, О. Сухомлинська, Є. Хриков та ін.), у галузі педагогічної компаративістики (О. Заболотна, О. Лукшина, Н. Муқан, І. Шапошнікова, Г. Щука та ін.), інших галузей знань. Різні аспекти порушеної проблеми розкрито, окрім іншого, у працях з теорії та практики джерелознавства, бібліографії, історіографії в царині історико-педагогічної науки (Л. Березівська, Т. Гавриленко, Л. Голубнича, Н. Гупан, Е. Дніпров, І. Кулик, І. Розман, Б. Савчук, І. Стражнікова, О. Петренко, Н. Побірченко, Д. Раскін, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.).

Мета статті – проаналізувати методологічні засади вивчення педагогічних персоналій зарубіжжя.

Виклад основного матеріалу. Дослідники (І. Розман, Б. Савчук, І. Стражнікова, О. Сухомлинська та ін.) слушно зауважують, що за доби відновлення незалежності України (з 1991 р.) в українській істо-

рико-педагогічній науці накопичено значний "науково-теоретичний і практичний досвід дослідження педагогічних персоналій", репрезентований "близько 160 захищеними в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. докторськими й кандидатськими дисертаціями і понад 80 колективними, індивідуальними монографіями і навчальними посібниками, журнальними статтями і матеріалами наукових конференцій, антологій, бібліографічних і біобібліографічних видань, іншими видами літератури" [6, 14–16].

Автори ґрунтовних досліджень (Л. Березівська, Т. Гавриленко, Л. Голубнича, Н. Гупан, Е. Дніпров, І. Розман, Б. Савчук, І. Стражнікова, О. Петренко, Н. Побірченко, Д. Раскін, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.) розробляють методологічні засади вивчення педагогічної біографістики, кваліфікують їх як альфа і омега історико-педагогічного дослідження, що визначають його дизайн, починаючи від визначення змістової структури, основних параметрів (мета, завдання, об'єкт, предмет тощо), базових теоретичних концептів, організації дослідницького процесу (добір джерел, наукових теоретичних підходів, операційних інструментарію та ін.) і закінчуючи формулюванням кінцевих висновків та оформленням наукового апарату. Особливість і складність такої методологічної програми в нашому випадку (розгляд методологічних засад вивчення педагогічних персоналій зарубіжжя) зумовлена міждисциплінарним характером та проєкцією на вивчення педагогічного досвіду закордоння. З одного боку, воно інтегрує знання з історії педагогіки, педагогічної компаративістики, педагогічної біографістики, педагогічного джерелознавства та історіографії, інших галузей педагогічної науки, з іншого, – біографістики та її окремих галузей.

З огляду на означений науковий досвід та предмет і завдання нашого дослідження, акцентуємо на визначенні чотирьох основних складників його методології, які стосуються: а) міждисциплінарного наукового дискурсу щодо дослідження педагогічних персоналій, зокрема, зарубіжних; б) поняттєво-категорійного апарату; в) наукових принципів і науково-теоретичних підходів; г) операційного інструментарію.

Характеризуючи ці компоненти в контексті порушеної проблеми, звертаємося до досвіду вітчизняної та зарубіжної біографістики і педагогічної науки. Актуальність і необхідність такого підходу зумовлюється тим, що, по-перше, у процесі розробки науково-теоретичних засад педагогічної біографістики українські науковці звертаються здебільшого до національного доробку та майже абстрагуються від досвіду вивчення цієї проблеми зарубіжними колегами. По-друге, предмет нашого дослідження стосується представників зарубіжної педагогіки, що об'єктивно передбачає зіставлення її дефініцій з українською педагогічною наукою.

Перший компонент методології дослідження є визначальним, позаяк окреслює його ключові між-дисциплінарні науково-теоретичні вектори. Це передбачає виокремлення і синтез продуктивних ідей, орієнтирів, установок наукового дискурсу в галузях педагогічної компаративістики, педагогічної біографістики, історіографії педагогічної науки, що проєктує вивчення надбань українських учених про педагогічні персоналії закордоння.

Під час розгляду в такому ракурсі педагогічної компаративістики спираємося на означений вище науковий доробок учених і напрацьовані у фаховій літературі загальнотеоретичні характеристики цієї галузі знань та зосереджуємося на концептуалізації її продуктивних ідей, положень у руслі досліджуваної проблеми. Ураховуємо також методологічну ситуацію в педагогічній компаративістиці. З праць зарубіжних та вітчизняних науковців (А. Бевор і А. Пріжен, Н. Лавриченко, О. Локшина, С. Цюра, Г. Щука та ін.) випливає сконсолідована позиція, згідно з якою проблема методології педагогічної компаративістики характеризується невизначеністю, а парадигмальні зрушення є незначними, сприймаються не всіма вченими. Водночас важко погодитися з твердженнями про відсутність чи потребу “повного перегляду / ревізії” методології порівняльної педагогіки, адже вона має двохсотрічну традицію та належний науково-теоретичний доробок. Зважаючи на це, розглядаємо її як окрему галузь педагогічної науки та як міжгалузеву субдисципліну, що вивчає різні компоненти освітньо-педагогічних систем окремих країн та регіонів для виявлення їх національних особливостей, взаємозіставлення та використання продуктивного досвіду для вдосконалення освітнього процесу, розвитку теорії і практики української педагогіки.

У синтезованому вигляді основні завдання порівняльної педагогіки вбачаємо у нагромадженні, систематизації, узагальненні, інтерпретації даних про генезу, етапи, тенденції формування й розвитку національних освітніх і педагогічних систем та їх окремих компонентів, установлення причинно-наслідкових зв'язків між ними; з'ясування характеру й особливостей нормативно-законодавчої бази, управління, фінансування, інших аспектів функціонування освітньої галузі окремих країн і міждержавних об'єднань.

Виявлено, що, попри широкий спектр трактувань і характеристик педагогічної компаративістики, її базових параметрів та окремих складників, із цього нарративу випадає персоналізований компонент. Уважаємо, що до орбіти цієї субдисципліни мають бути включені не лише розробники її науково-теоретичних засад, а й персоналії, які представляють педагогічну думку окремих країн, та діячі, що спричинилися до розвитку їхньої освіти і просвітництва.

З-поміж напрацьовань західних учених, на які активно спираються українські науковці в дискурсі щодо методологічних засад педагогічної компаративістики (див., наприклад, [8; 9; 10; 11; 12; 13]), відзначаємо об'ємний “Міжнародний посібник із порівняльної освіти”, що з'явився 2009 р. за редакцією Р. Коуена і А. Казаміаса (1371 с.) [9]. Уміщені в ньому публікації понад 60 провідних учених-компаративістів дають достатньо чіткі уявлення про стан і пріоритети розвитку світової порівняльної педагогіки на початку ХХІ ст. [9]. З-поміж них віднаходимо працю А. Казаміаса “Забуті люди, забуті теми: історико-філософський культурний та ліберальний гуманістичний мотив у порівняльній освіті”. Її аналіз уможливує стверджувати, що зарубіжні компаративісти звертаються до персоналізованого підходу лише в ракурсі вивчення порівняльної освіти / педагогіки. Зокрема, автор показав внесок у її розвиток “якобінця епохи Просвітництва” М.А. Жульєна де Парі; дослідників (“порівняльних педагогів” – “comparative teachers”) освітніх систем континентальної Європи, зокрема діяча вікторіанської Англії, поета, літературного критика, “апостола європоцентричного гуманізму і культури”, Г. Манна; філософа-педагога-гегелівця і комісара освіти США В.Т. Гарріса; англійського євроцентриста, класичного гуманіста, історика-компаративіста та ліберального реформатора освіти М. Седлера, інших визначних представників “історико-філософсько-культурно-педагогічного” дискурсу ХІХ – ХХ ст. (К. Стоу, Дж. Гріскома, Дж. Кей, М. Арнольд, В. Кузен, І. Кандель, Н. Ганс, Р. Уліх, Ф. Шнайдер та ін.) [9]. Персоналізований підхід А. Казаміаса, який фіксує соціокультурні характеристики епохи життєдіяльності персоналії, її біографічні дані та ідейні, наукові, освітньо-педагогічні погляди, суголосний із підходами українських учених до вивчення представників національної і світової педагогічної думки. Щоправда, вітчизняні компаративісти в процесі висвітлення доробку представників порівняльної педагогіки зазвичай не вдаються до таких розгорнутих біографічних характеристик, як їхні зарубіжні колеги.

Включення до міждисциплінарного дискурсу дослідження зарубіжних педагогічних персоналії історіографії педагогічної науки зумовлено його предметом і завданнями. Вивчення напрацьовань української педагогічної компаративістики про культурно-освітніх діячів зарубіжжя фактично означає з'ясування історіографії цієї проблеми.

Стараннями учених (К. Біницька [2], І. Кулик [4], Б. Савчук, І. Розман [5; 6], О. Сухомлинська [7] та ін.) окреслено основні параметри, структуру, інші базові характеристики української педагогічної історіографії як дисципліни, що вивчає процес нагромадження педагогічних знань, їхню систематизацію загалом та стан і ступінь вивчення конкретно-істо-

ричних проблем зокрема. Тому важливими є методологічні аспекти педагогічної історіографії, яка значною мірою зумовлює структуру та дизайн дослідження, що передбачає з'ясування генези і витоків вивчення зарубіжних діячів українською педагогічною наукою, процес формування відповідних наукових шкіл і центрів, нагромадження знань про персоналій закордоння (зміст, характер, етапи, тенденції, особливості тощо), стан і ступінь дослідженості цієї проблеми та перспективи її подальшого вивчення тощо.

Зважаючи на окреслені й інші характеристики означених дисциплін, логічною є постановка питання про виокремлення у педагогічній компаративістиці персоніфікованого напрямку як одного з пріоритетів її розвитку. У ракурсі досліджуваної проблеми його зміст і завдання вбачаємо у визначенні та порівнянні спільних (універсальних і суголосних), відмінних (протилежних), особливих (оригінальних) рис і характеристик в ідеях, поглядах, авторських теоріях, концепціях і системах педагогічних персоналій, що жили в різних країнах і за різних епох; вивченні та зіставленні біографій (життєпису) культурно-освітніх діячів зарубіжжя для з'ясування спектру чинників, які впливали на формування їх світогляду та творчу і суспільну діяльність; визначення стану і ступеня дослідженості зарубіжних персоналій в українській педагогічній компаративістиці; окреслення на цій основі здобутків, прогалин і перспектив розвитку її персоніфікованого напрямку та можливостей використання нагромаджених у такий спосіб наукових знань для вдосконалення процесів реформування системи освіти, розробки теорії і практики виховання, удосконаленні освітнього процесу.

У процесі розробки методології дослідження зважаємо на суспільно-політичні та наукові, освітні виклики, які постали перед вітчизняною педагогічною наукою у зв'язку з російсько-українською війною. Вони починають предметно осмислюватися, зокрема в руслі педагогічної біографістики [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7] та інших галузей педагогіки. У такому контексті акцентуємо на потребі не лише дерадянзації і декомунізації українського науково-педагогічного простору (тут поступ неzapеречний), а й його дерусифікації. Посилення цього процесу сприятиме і наше дослідження, яке переключає увагу з домінуючого в українському педагогічному дискурсі російського наукового нарративу (від педагогічних персоналій до апелювання до праць російських науковців під час розробки проблем теорії, практики, управління освітою тощо) на предметне осмислення відповідного наукового досвіду зарубіжної західної науки.

Актуалізуємо другий компонент методології дослідження, порушеної в статті проблеми. Цікавими є результати нашого запиту в пошуковій системі "Гугл" на словосполучення "pedagogical biography"

("педагогічна біографістика") та "pedagogical personality" ("педагогічна персоналія"), яка видала позиції, що стосувалися англomовних анотацій статей українських науковців із цієї проблеми. Це дає змогу зробити припущення, згідно з яким означені дефініції не мають англomовних відповідників, отже, є продуктом творчої діяльності українських учених.

Цей факт опосередковано підтверджує і термінологічний аналіз репрезентативних зарубіжних студій із теорії та історії педагогіки (Е. Веллас [13], М. Фарб [10] та ін.) та довідникових видань про педагогів зарубіжних країн [9; 11]. Педагогіка в них розглядається як "прикладна наука" (бо "конкретні знання, отримані в освітній практиці, насправді є фундаментальними знаннями"), а історія педагогіки – як "історія педагогів", що є "практиками і теоретиками освітнього процесу" та організують і впроваджують його, використовуючи як теоретичні концепції і набуті практичні навички (Ж. Уссе). У випадку, коли в процесі вивчення педагогів (як персоналій – Авт.) перевага надається "вищому теоретичному елементові рівняння", до "їхнього розряду" відносять філософів, теоретиків освіти, інших мислителів. А якщо педагогам відводять "суто практичну роль", їх розглядають як учителів і наставників (Е. Веллас [13]).

У зарубіжних студіях усталилася думка, що предметом вивчення історії педагогіки є передусім "великі / видатні / найблагородніші педагоги" ("great / outstanding / noblest pedagogues") – педагоги-теоретики і педагоги-практики (вчителі, вихователі), які, спираючись на власний досвід, розробили методикку навчання, що поєднує в собі як теоретичні основи, так і практичні навички. Їх називають "великими", тому що вони мали беззаперечний вплив на розвиток педагогічних досліджень на століття вперед [9; 12]. У репрезентативних довідникових виданнях [9; 12] їхні імена подаються за хронологією "великих епох", у яких вони жили. Цікаво, що з-поміж рейтингу Топ-6 "Найблагородніших педагогів в історії" (М. Монтессорі, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребель), який представили експерти популярного англomовного акаунту "Довідка онлайн-класу" ("Online Class Help"), зустрічаємо імена двох українських діячів – К. Ушинського і А. Макаренка [12].

В українській науці нагромаджено значний доробок щодо з'ясування базових параметрів (предмет, завдання, структурні компоненти тощо) педагогічної біографістики та тлумачення її основних понять "біографія", "біографістика" / "біографіка", "педагогічна персоналія" тощо [2; 3; 4; 5; 6; 7]. Спираючись на нього, вважаємо за доцільне виокремити значний масив студій про персоналій зарубіжних культурно-освітніх діячів в особний напрям української педагогічної компаративістики. Можливо, він утвердиться як "персоніфікований напрям порівняльної педагогіки", "біографічний напрям педаго-

гічної компаративістики” або в іншому дефінітивно обґрунтованому форматі. Основним предметом його дослідження мають стати зарубіжні педагогічні персоналії як цілісні науково-педагогічні феномени, які акумулюють такі компоненти: персональна біографія (життєвий шлях із комплексом чинників, умов (суспільно-політичних, родинних, соціокультурних тощо), що визначали її особистісне, творче, професійне становлення і розвиток), творчі набутки, професійно-педагогічна, організаційно-освітня і громадсько-просвітницька діяльність, роль та внесок у розвиток світової педагогічної думки і освіти тощо. Ці компоненти у своїй основі визначають мету, завдання, змістову структуру, інші аспекти студій означеного наукового напрямку.

З огляду на ґрунтовні розробки українських учених [2; 3; 4; 5; 6; 7], базове для нашого дослідження поняття “зарубіжна педагогічна персоналія” трактуємо як феномен зарубіжного діяча, що здійснив вагомий внесок у розвиток світової й національної освіти і педагогічної думки та виявляється в його особистій біографії (життєпису) та творчому науково-теоретичному і методичному доробку, унікальному досвіді професійно-педагогічної й громадсько-просвітницької діяльності.

На основі вивчення напрацювань українських та зарубіжних учених [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 12; 13 та ін.] пропонуємо окремі дефініції інших операційних понять і категорій дослідження. Багатогранне поняття “біографія” залежно від контексту доречно вживати у двох суголосних значеннях: як життєпис (опис життя і діяльності; особиста історія; дослідження життєвого шляху персоналії) та як особа, персоналія, що постає як результат передусім власної творчості та суспільної діяльності. У такому сенсі використовуємо подібні дефініції “наукова біографія”, “інтелектуальна біографія”, які фокусують на оригінальному творчому доробку зарубіжних педагогічних персоналій. Для з’ясування системи координат його життєдіяльності важливе значення мають поняття “часопростір”, “хронотоп”, які узгоджують й інтегрують її місце (країна, регіон, середовище) та епоху (час).

У процесі вивчення проблеми відображення педагогічних персоналій, інших компонентів освітньо-педагогічних систем закордоння у працях українських компаративістів також варто звертати увагу на врахування ними особливостей та відмінностей національних педагогічних терміносистем. Це важливо з наукової точки зору для здійснення валідного порівняння досліджуваних процесів і явищ, які мають позначатися зіставними (тотожними, суголосними) дефініціями, та з практичної точки зору, адже Україна активно, хоча й з певними труднощами, реалізує курс на інтеграцію до європейського освітнього простору. Якщо в конкретні поняття, терміни представники національних педагогік вкла-

дають різний зміст, а під час вивчення їх наукового доробку ця обставина не враховується, то історіограф може неадекватно тлумачити персоніфіковані педагогічні ідеї та дійти неправильних теоретичних висновків загалом.

У площині розвитку теорії та практики української освіти і педагогіки також звертаємо увагу на проблему запозичень і адаптації зарубіжних не лише термінологій, а й напрацьованих педагогічними персоналіями навчально-виховних ідей, моделей, методик, технологій. Учені А. Бевор і А. Прижен розглядають запозичення в галузі освіти та педагогіки як складник освітньої політики, як важливу проблему міжнародних порівняльних досліджень у цій галузі. Вони стверджують, що перенесення і запозичення в освіті часто зумовлюються політичними та соціальними чинниками, що нерідко виявляються штучними і неприйнятними для інших суспільств (приміром, найпоширеніші запозичення англосаксонської системи освіти для слаборозвинених країн), однак це не має означати відмову від запозичень, тому варто з’ясовувати їхню доцільність і ефективність, зважаючи на специфіку історії, культури та освіти окремих суспільств [8]. Цю важливу методологічну установку враховуватимемо надалі під час аналізу праць, які безпосередньо порівнюють авторські педагогічні ідеї та системи представників різних країн та компоненти комплексних студій, які доводять доцільність інтеріоризації доробку зарубіжної персоналії в український освітньо-педагогічний простір.

Висновки. Педагогічна наука України у добу незалежності розвивається за умов не тільки активного пошуку нових інноваційних моделей освіти, активізації процесу нагромадження історико-педагогічних знань, а й вивчення всього комплексу проблем, пов’язаних із педагогічною біографістикою як окремим напрямом вітчизняної педагогічної науки. Учені аналізують передумови, становлення та розвиток педагогічної біографістики, її теоретико-методологічні засади, окреслюють поняттєво-категорійний апарат педагогічної біографістики, класифікують її науково-дослідницькі методи, з’ясовують їх операційно-пізнавальні можливості, аналізують джерелознавство, історіографію, бібліографію цього наукового напрямку тощо. Проте проблеми, пов’язані з відображенням персоналій зарубіжних культурно-освітніх діячів в українській педагогічній науці у 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст., залишилися поза увагою дослідників, тому на часі вивчення персоніфікованого напрямку української педагогічної компаративістики як невід’ємного складника педагогічної біографістики.

Подальшого дослідження потребує аналіз тенденцій та особливостей розвитку вітчизняної педагогічної компаративістики наприкінці ХХ – у першій чверті ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березівська Л.Д., Дерев'яно Т.М. Електронний ресурс “Видатні педагоги України та світу” й онлайн-проект “Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри”. *Вісник НАПН України*. Київ, 2020. № 1. URL: <http://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/54/83>

2. Біницька К.М. Педагогічна історіографія – сучасний стан напрямку історико-педагогічних досліджень. *Педагогічний дискурс*: збірник наукових праць. Хмельницький: ХГПА, 2013. Вип. 15. С. 58–62.

3. Дічек Н.П. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки. *Шлях освіти*. 2001. № 4. С. 15–19.

4. Кулик І.О. Педагогічна історіографія – новаційний напрям історико-педагогічних досліджень. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. Педагогічні науки*. 2010. Вип. 79. С. 172–174.

5. Розман І., Савчук Б. Поняття “педагогічна персоналістика” крізь призму науково-дефінітивного дискурсу. *Нова педагогічна думка*. 2021. № 1 (105). С. 3–7.

6. Розман І.І. Українська педагогічна біографістика (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Ужгород: РІК-У, 2020. 618 с.

7. Сухомлинська О.В. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ, 2003. С. 36–46.

8. Bevort A., Prigent A. Approches comparatives en éducation. Les recherches comparatives internationales en éducation. Quelques considérations méthodologiques. *Revue internationale d'éducation de Sèvres*. 1994. No. 1. pp. 1–10.

9. International Handbook of Comparative Education / Eds. by Cowen R., Kazamias M.A. London, New York: Springer Science + Business Media, 2009. 1371 p.

10. Fabre M. La pédagogie. Une théorie orientée vers la transformation de la pratique. *Educateur*. 2003. No. 3. pp. 17–20. URL: <https://journals.openedition.org/ree/8818?lang=en>

11. Kazamias A.M. Forgotten Men, Forgotten Themes: The Historical-philosophical-cultural and Liberal Humanist Motif in Comparative Education. *International Handbook of Comparative Education* / Eds. by Cowen R., Kazamias M. London, New York: Springer Science + Business Media, 2009. pp. 37–58.

12. The Noblest Pedagogues in History. URL: <https://onlineclassmentor.com/blog/the-noblest-pedagogues-in-history>

13. Vellas E. A History of Pedagogy. *Pedagogical culture*. 2017. April 3. URL: <https://lepole.education/en/post/pedagogical-culture/history-of-pedagogy>.

REFERENCES

1. Berezivska, L.D. & Derevyanko, T.M. (2020). Elektronnyi resurs “Vydatni pedahohy Ukrainy ta svitu” y online-proiekt “My stoimo na plechakh nashykh poperednykiv: Vydatni pedahohy-yuviliary” [Electronic resource “Outstanding teachers of Ukraine and the world” and online project “We stand on the shoulders of our predecessors: Outstanding teachers-jubilarians”]. *Bulletin of the National Academy of Sciences of*

Ukraine. Kyiv, No. 1. Available at: <http://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/54/83> [in Ukrainian].

2. Bynitska, K.M. (2013). Pedahohichna istoriografiiia – suchasnyi stan napriamu istoriko-pedahohichnykh doslidzhen [Pedagogical historiography is the current state of the direction of historical and pedagogical research]. *Pedagogical discourse: collection of scientific works*. Khmelnyskyi. No. 15. pp. 58–62. [in Ukrainian].

3. Dichek, N.P. (2001). Biohrafichnyi metod yak instrument doslidzhenia vitchyznanoi istorii pedahohiky [The biographical method as a tool for researching the national history of pedagogy]. *The way of education*. No. 4. pp. 15–19. [in Ukrainian].

4. Kulyk, I.O. (2010). Pedahohichna istoriografiiia – novatsiinyi napriamok istoriko-pedahohichnykh doslidzhen [Pedagogical historiography – an innovative direction of historical and pedagogical research]. *Herald of the Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Pedagogical sciences*. No. 79. pp. 172–174. [in Ukrainian].

5. Rozman, I. & Savchuk, B. (2021). Poniattia “pedahohichna personalistyka” kriz pryзму naukovy-definityvnoho dyskursu [The concept of “pedagogical personalistics” through the prism of scientific and definitive discourse]. *A new pedagogical thought*. No. 1 (105). pp. 3–7. [in Ukrainian].

6. Rozman, I.I. (2020). Ukrainka pedahohichna biohrafistyka (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [Ukrainian pedagogical biography (second half of the 20th – beginning of the 21st century)]. Monograph. Uzhhorod, 618 p. [in Ukrainian].

7. Sukhomlynska, O.V. (2003). Personaliiia v istoriko-pedahohichnomu dyskursi [Personnel in historical and pedagogical discourse]. *Historical-pedagogical process: new approaches to common problems*. Kyiv. pp. 36–46. [in Ukrainian].

8. Bevort, A. & Prigent, A. Approches comparatives en éducation. Les recherches comparatives internationales en éducation. Quelques considérations méthodologiques [Comparative approaches in education. International comparative research in education. Some methodological considerations]. *Sevres International Education Review*. No. 1. pp. 1–10. [in French].

9. Cowen, R., Kazamias, M. (Eds.). (2009). International Handbook of Comparative Education. London, New York. 1371 p. [in English].

10. Fabre, M. (2003). La pédagogie. Une théorie orientée vers la transformation de la pratique [Pedagogy. A theory oriented towards the transformation of practice]. *Educateur*. No. 3. pp. 17–20. Available at: <https://journals.openedition.org/ree/8818?lang=en> [in French].

11. Kazamias, A.M. (2009). Forgotten Men, Forgotten Themes: The Historical-philosophical-cultural and Liberal Humanist Motif in Comparative Education. *International Handbook of Comparative Education*. (Eds.) Cowen R., Kazamias M. London, New York. pp. 37–58. [in English].

12. The Noblest Pedagogues in History. Available at: <https://onlineclassmentor.com/blog/the-noblest-pedagogues-in-history> [in English].

13. Vellas, E. (2017, April 3). A History of Pedagogy. *Pedagogical culture*. Available at: <https://lepole.education/en/post/pedagogical-culture/history-of-pedagogy>. [in English].

Стаття надійшла до редакції 29.11.2023

